

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/7 Spring 2016, p. 1-16

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9204>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 28.01.2016 ✓ Accepted/Kabul: 07.01.2016
✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Nuri KAHVECİ – Prof. Dr. Şehmus DEMİR

This article was checked by iThenticate.

KUR'AN'IN KUR'AN İLE TEFSİRİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR: MEHMET OKUYAN ÖRNEĞİ

*Ahmet ABAY - Yahya YAŞAR**

ÖZET

Bu çalışmada Kur'an'ı tefsir etme yöntemlerinden biri olan Kur'an'ı Kur'an ile tefsir etme yöntemi ele alınmıştır. Kur'an'ın konularına göre tertip edilmiş bir kitap olmadığı göz önüne alınırsa, onun kendi bütünlüğü içinde anlaşılması, akla ve muhakemeye önemli ölçüde ihtiyaç gösteriyor demektir. Aklın bu konudaki fonksiyonu, Kur'an parçaları arasında esasen mevcut olan irtibatları tespit etmek ve bu parçalardaki açıklayıcı unsurları bulup çıkartmaktır. Ayetler arasındaki bağlantıyı tespit etmek ise Kur'an'a ciddi bir vukufiyeti gerektirmektedir. Bu yöntem ilk dönemlerden beri uygulana gelen bir yöntemdir. Hatta İbn Teymiyye tarafından tefsirde en doğru metot olarak nitelenmektedir. Bu şekildeki bir niteleme bu yöntemle varılan sonuçların tartışmasız kabul edilebilir anlamına gelmemektedir. Çünkü varılan sonuçlar bir anlamda müfessirin dirayetine ve içtihadı bir olguya dayanmaktadır. Kur'an bütünlüğünü esas aldığı iddia eden birçok müellifin farklı sonuçlara varmış olmaları bu tezi destekler mahiyettedir. Yapmış olduğumuz bu çalışmanın ana eksenini bu yöntemin son dönem uygulayıcılarından bir olan Mehmet Okuyan'ın Kiraat yayınları tarafından beş cilt olarak yayınlanan "Beyanatu'l Furkan" adlı eseri oluşturmaktadır. Okuyan'ın eserinde uyguladığı bu yöntemle açıkladığı ve genelde mevcut olan yorumlardan farklı yorumlar yaptığı ayetlerden örnekler sunulmuştur. Bu örneklerin içerik açısından sıhhatinden ziyade metodik anlamda izlenen yol ve yöneme dikkat çekilmiştir. Bunu yaparken de içeriğe yönelik bazı tespit ve değerlendirmeleri yapmayı da ihmal etmedik.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, tefsir, yöntem, Mehmet Okuyan.

* Yrd. Doç. Dr. KSÜ İsmail Kurtul İlahiyat Fakültesi, El-mek: ahmetabay70@hotmail.com; Yrd. Doç. Dr. KSÜ İsmail Kurtul İlahiyat Fakültesi, El-mek: yahyayasar3@gmail.com

NEW APPROACHES IN INTERPRETATION THE QUR'AN WITH QUR'AN: EXAMPLE OF MEHMET OKUYAN

ABSTRACT

In this study, one of the interpreting methods of the Qur'an, interpreting the Qur'an with Qur'an is discussed. Understanding the Qur'an, in its own integrity, significantly requires reason and judgment when it's taken into account that Qur'an is not a book that organized according to subjects. The functions of the reason in this subject are determining the connections that actually exists between the verses of Qur'an and bringing into open the explanatory elements in these verses. Determining the connections between verses requires a deep knowledge of Qur'an.

This method has been implemented since the first eras. Besides, this method is considered as the most accurate interpreting method by Ibn Teymiyye. Attributions as such, do not imply that conclusions which are concluded with this method, are admissible beyond dispute. Because these conclusions are based on sagacity of the interpreter and an intellectual phenomenon, in a sense. Authors, who claim that basing their work on the integrity of the Qur'an, yet come to the different conclusions, substantiate this thesis. The main frame of this study is Mehmet Okuyan's "Beyanatu'l Furkan" who is one of the last era implementers of this method. The interpretations of the verses which is explained by Okuyan with this method and differs from the existent interpretations of the same verses are submitted in this study. Our main purpose in this study, is not stating the accuracy of these interpretations but remarking the method which is applied to them. Whilst doing that, we made some determinations and considerations on the content.

STRUCTURED ABSTRACT

In this study, one of the interpreting methods of the Qur'an, interpreting the Qur'an with Qur'an is discussed. Understanding the Qur'an, in its own integrity, significantly requires reason and judgment when it's taken into account that Qur'an is not a book that organized according to subjects. The functions of the reason in this subject are determining the connections that actually exists between the verses of Qur'an and bringing into open the explanatory elements in these verses. Determining the connections between verses requires a deep knowledge of Qur'an.

This method has been implemented since the first eras. Besides, this method is considered as the most accurate interpreting method by Ibn Teymiyye. Attributions as such, do not imply that conclusions which are concluded with this method, are admissible beyond dispute. Because these conclusions are based on sagacity of the interpreter and an intellectual phenomenon, in a sense. Authors, who claim that basing their work on the integrity of the Qur'an, yet come to the different conclusions, substantiate this thesis. In the traditional interpretation, Maturidi and Ibn Kesir are two of the interpreters who apply this

Turkish Studies

methodology frequently. This method that they've applied, is more of an indorsement for their interpretation in the meaning of intellectual. Occasionally, it is just consisted of sequence of the versicles with similar meanings. Although, this interpreting method is accepted as the interpreting the Qur'an with Qur'an, it doesn't ensure a critical depth of analysis. Hence, the interpreter who applies this method, should be take it at his duty to determine the connection between verses in a most accurate way.

The main frame of this study is Mehmet Okuyan's "Beyanatu'l Furkan" who is one of the last era implementers of this method. The interpretations of the verses which is explained by Okuyan with this method and differs from the existent interpretations of the same verses are submitted in this study. We wanted to remark how these different interpretations are understood in the traditional interpretation as the occasion arises with the thought of it might be useful in a methodical manner. And also, we consider appropriate to make some determinations and considerations on the content at the same time. We confine ourselves to brief considerations since a comprehensive consideration and criticism will go beyond the boundaries of an article.

The significance of interpreting the Qur'an with Qur'an and the endeavor of understanding the Qur'an in its own integrity cannot be denied. Although the interpreting the Qur'an with Qur'an is accepted as a component of report interpretation, as a matter of fact it is a methodology that produced by the sagacity of the interpreter mostly. Mehmet Okuyan uses his deep knowledge of Qur'an which originates him being a hafız, on the understanding of the Qur'an with this method. Although he benefit from various interpretations, the endeavor of understanding the Qur'an in its own thinking system is more significant.

As far as it is understood from the preface of Okuyan's work, the motive that urges him to this methodology is important part of the ummah's negligence of referring the Qur'an in bringing into open the truths of Qur'an on the contrary of Prophet Muhammed. Hence, Okuyan asserts Qur'an is not embraced in its own integrity. According to him, the verses of Qur'an are interpretations of one another. A brief matter in a certain surah might be explained comprehensively in another surah. In the manner of approaching the subjects with their matches and opposites, Qur'an is Mesani; in the manner of similitude of verses, Qur'an is Muteshabih. Even though, these two notions are interpreted in different ways, it is obvious that they includes mentioned meanings in the accurate understanding of Qur'an. Therefore, The Qur'an is not only a mufesser (interpreted) book, it is also müfessir (interpreter). As Ibn Teymiyye indicates, " A subject which is remain unclear in certain verses, is interpreted in another verse; likewise briefly explained matter in certain verse is comprehensively explained in another one."

Our examples from Mehmet Okuyan's "Beyanatu'l-Furkan" are mostly the ones which differ from the traditional interpretations. His analysis about the course between the Qiyamah and arriving to Jannah and Jahannam is quite satisfying and remarkable. Examining the entire ideas of him in the boundaries of an article is not within possibility.

Turkish Studies

Okuyan is in effort sometimes to embrace the integrity of SİYAK, and sometimes to embrace the meaning integrity between the surahs in his interpretations. Without doubt, analyzing these notions is not easy as it seems. It is always possible for some elements to escape the attention. In this regard, the Okuyan's conclusions possibility of being not accurate should be taking into consideration. Even Okuyan emphasizes this truth from time to times on his works. We can say that he adopt a constructive and attentive tone in his criticisms.

Okuyan presents many generally accepted interpretations can be understood differently when they are examined in the Qur'an's own integrity, as seen in the examples we've given place. We should point out that the accuracy of these new interpretations is open to criticism of the scholars. Our main purpose in this study, is not stating the accuracy of these interpretations but remarking the method which is applied to them.

Keywords: Qur'an, interpretation, method, Mehmet Okuyan.

Giriş

Mehmet Okuyan 1965 yılında Trabzon Çaykara'da doğmuştur. 1987 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'den mezun olmuş, 1988 yılında aynı fakültede Tefsir Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamıştır. 1990 yılında Yüksek Lisans'ını, 1994 yılında da Doktora çalışmalarını tamamlamış, Aynı yıl Yardımcı Doçentlik kadrosuna atanmış ve 2002 yılında Doçent, Şubat 2008'de ise Profesör unvanını almıştır. Halen OMÜ İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nda öğretim üyeliğine devam etmektedir.

Mehmet Okuyan yazmış olduğu "*Beyanatu'l-Furkan (Kur'an'ı Kerim'den Mesajlar)*"¹ isimli tefsirinin mukaddimesinde tefsirine dair bir metodolojiden bahsetmese de "Envaru'l-Kur'an" isimli web sitesinde kendi ifadeleriyle metodolojisini şu şekilde izah eder: Kur'an ayetleri birbirinin tefsiridirler. Bir yerde az, öz veya kısa geçen bir mesele, bir başka yerde daha uzun ve geniş olarak ele alınmış olabilir. Konuları eşiyile ve zıddıyla ele alması anlamında Kur'an mesânî'dir; ayetlerinin birbiriyle benzeşmesi açısından ise müteşâbih'tir. Bu iki kavram her ne kadar daha farklı şekillerde yorumlansa da Kur'an'ın doğru anlaşılmasında bu anlamları da içerdiklerinde hiçbir şüphemiz yoktur. Bu nedenle Kur'an, sadece müfesser yani açıklanan, yorumlanan veya izah edilen bir kitap değildir, aynı zamanda müfessirdir, yani açıklayan ve izah eden bir kitaptır. Bu durum Kur'an'ın mübin oluşunun da gereğidir. Çünkü mübin kelimesinin asıl anlamlarından biri de "açıklayıcı" demektir. Kur'an'ın "apaçık" olmasını sağlayan en önemli etken onun kendi kendisini açıklıyor oluşudur. Bu çalışmamızda Hûd 11/1 ve Fussilet 41/3 gereği "Kur'an'ın Kur'an ile Tefsiri Metodu"nu, yani ayetleri yine ayetlerle izah etme tekniğini kullanmaya çalışmaktayız. Zaman zaman hadis-i şeriflere başvurduğumuz gibi, yeri geldiğinde ve sıklıkla geçmişteki ve günümüzdeki âlimlerimizin görüşlerine müracaat etmekteyiz. Onların ufuk açıcı yorumlarından yararlanmayı, sadece bir kadirşinaslık anlamında değil, aynı zamanda zorunluluk olarak uygulamaktayız. (<http://www.envarulkuran.com> 13.01. 2016)

Teknik olarak ise, Okuyan, ele aldığı surelerin genel bir tanıtımını yapmakta ardından surenin metnini, peşinden de topluca mealini vermektedir. Tefsir kısmında ise ayetleri anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde ayrı başlıklarda gruplar halinde incelemektedir. Bunu yaparken de Surelerin birbiriyle konu ve anlam ilişkisini belirlemeye de çalışmaktadır.

¹Mehmet Okuyan, *Beyanatu'l-Furkan*, Kıraat yayınları, İstanbul 2014, (I-V).

5 ciltten meydana gelen ve devamı geleceği anlaşılan eserinin birinci cildinde sadece Fatıha ve Yasin suresini işlemiştir. İkinci ciltten beşinci cildin sonuna kadar ise 29. Cüzün başı olan mülk suresinden başlayarak mushafın sonuna kadar tefsiri yapılmıştır.

Kur'an'ın Kur'an İle Tefsiri

Kur'an'ın nasıl ve ne ile tefsir edileceği konusu nerdeyse Kur'an ile yaşıt bir meseledir. Bazı Tefsir Usulü kaynaklarında tefsir metodolojisi bağlamında; Kur'an'ın, Kur'an'la, Sünnetle, sahabe kavli, tabilerin sözleri ve icthadla tefsir (İbn Teymiyye, 1997, s.99-115) gibi bir sıralama zikredilmektedir. Son dönemlerde bu sıralamaya uymanın zorunluluğunu, mahiyetini ve geçerliliğini tartışma konusu yapanlar (Öztürk, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2008) da olmuştur.

Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri denildiğinde, Kur'an'ın müfred lâfızlarının, terkiplerinin ve ifadelerinin, Kur'an'ın bütünlüğü içinde diğer ilgili Kur'an pasajlarının yardımıyla açıklanması; buna ilaveten Kur'an'daki konuların, muhataplarının zihinlerine yerleştirmeğe çalıştığı kavramların terkipleri bir yaklaşımla Kur'an'ı bütünlük içerisinde incelenmesi kastedilmektedir. (Fazlurrahman, 1987, s.30-31; Albayrak, 1996, s.43) Bu şekilde bir metodolojiye başvurulabileceği Kur'an'ın Hem "müfessir" (açıklanan) hem de "müfessir" (aıklayan) bir kitap olmasına da bağlanabilir.²

Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri tabirini ilk kullananların başında İbn Teymiyye (ö. 728/1328) gelmektedir. Tefsirde en doğru metod nedir? Sorusuna şu cevabı vermiştir: "Önce Kur'an'ı yine Kur'an'la tefsir etmektir. Çünkü Kur'an'da mücmel/kapalı olarak anlatılan bir husus, başka bir yerde müfessir/açıklamalı olarak, bir yerde kısa olarak geçen bir husus, bir başka yerde geniş olarak geçer." (İbn Teymiyye, 1997, s.99) İbn Teymiyye'nin bahsi geçen bu tefsir çeşitlerini daha sonra gelenler gibi, "Rivayet tefsiri" altında değil de "أحسن طرق التفسير" En güzel Tefsir Yolları/Metotları" başlığı altında ele aldığı gözükmektedir. (İbn Teymiyye, 1997, s.99) Anlaşıldığı üzere, onun bu tefsir çeşitleri için kullandığı "أحسن طرق التفسير" ifadesi, daha sonra Zürkani, M. Hüseyin Zehebi gibi bazı müellifler tarafından içerikleri ve yapıları itibarıyla "Rivayet Tefsiri" olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Bunlar, içeriğe dair bir şey değiştirmeden İbn Teymiyye'nin "en güzel tefsir metotları" kavramını kaldırarak onun yerine "rivayet tefsiri" kavramını oturtmuşlardır. Onların İbn Teymiyye'nin söylediğini kendilerine esas aldıklarına dair en belirgin delil, Tabiin'e ait tefsirlerin rivayet türünden mi yoksa dirayet türünden mi sayılacağı hususundaki ihtilafı İbn Teymiyye'nin Mukaddime'sinden nakletmeleridir. (Aydın, Sakarya Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 20 (2009/2), s.14)

Görünüşte rivayet tefsirinin bir unsuru olarak kabul edilen bu yöntem aslında çoğu zaman müfessirlerin dirayeti ile ortaya konmaktadır. Böylece rivayet tefsirinin önemli bir unsuru sayılan bu yöntem dirayet tefsirinin de unsurlarından biri olarak kabul görmektedir. Kur'an'ın Kur'an ile tefsirinin rivayet tefsiri kapsamında ele alınmasındaki temel düşünce, bu tür tefsir faaliyetinde bir nakil işleminin bulunmasıdır. Yani müfessir, bir ayeti tefsir ederken, söz konusu ayetle aynı içeriği paylaşan, başka bir ayeti nakletmektedir. Oysa Kur'an'da hangi ayetin hangi ayeti tefsir ettiği hakkında, bizzat Kur'an'ın açık bir beyanı yoktur. Bir ayetin tefsirini bir başka ayet ışığında yapmak müfessirin kendi dirayetiyle yaptığı bir iştir ve ayetler arasında bağ kurmak suretiyle ulaştığı sonuç da onun içtihadıdır. Yani müfessir Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etmekle Allah'a ait bir tefsiri rivayet etmemekte, sadece kendi dirayetini kullanarak ayetler arasında var olduğunu düşündüğü ilişki çerçevesinde tefsir yapmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bir ayetin bir başka ayetle ilişkilendirilerek tefsir edilmesi tamamen müfessirin dirayetine dayalı bir faaliyettir.³

² Bkz. Hud 11/1 "Elif, Lam, Ra. (Bu,) Ayetleri muhkem kılınmış, sonra hüküm ve hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından birer birer (bölüm bölüm) açıklanmış bir Kitap'tır" Fussilet 41/3, " Bilen bir kavim için, ayetleri (çeşitli biçimlerde, birer birer) 'fasıllar halinde açıklanmış' Arapça Kur'an (veya okunan) kitaptır;"

³Bkz. Zekeriya Pak, (Editör: Mehmet Akif Koç), *Tefsir El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2014, s.159

Kur'an'ın konularına göre tertip edilmiş bir kitap olmadığı göz önüne alınırsa, onun kendi bütünlüğü içinde anlaşılması, akla ve muhakemeye önemli ölçüde ihtiyaç gösteriyor demektir. Aklın bu konudaki fonksiyonu, Kur'an parçaları arasında esasen mevcut olan irtibatları tespit etmek ve bu parçalardaki açıklayıcı unsurları bulup çıkartmaktır. İrtibatlar, bazen açık iken çoğu zaman fevkalade ciddi bir zihni yoğunlaşma gerektirecek ölçüde kapalı olabilmektedir. (Albayrak, 1996,s.43) Dolayısıyla "Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri"nin en iyi tefsir türlerinden biri olması, onun başka ölçülere bakılmadan kabul edilirliliğini gerektirmez. (Aydın, s.13)

Tefsir geleneği içerisinde İbn Kesir'in Kur'an'ı Kuran'la tefsir metodundan azami derecede istifade ettiği görülür. Hatta bu yönüyle, tefsirler arasında ilk sırayı aldığı söylenebilir. Aslında İbn Kesir bu yönüyle dirayet tefsiri de yapmaktadır. (Pak, 2014, s.159)

Kur'an'ı Kur'an ile açıklamanın gerekliliğini Okuyan şu şekilde izah eder: Sahabe neslinin aksine Kur'an'ın ikinci ya da dolaylı muhatapları olan bizler için Kur'an tefsirinde takip edilen en sağlıklı yöntem, "Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilmesi"dir. Kaldı ki tefsirdeki en sağlıklı metod budur. Zira, İbn Teymiye'nin de belirttiği gibi, "Kur'an'ın herhangi bir ayetinde kapalı (mücmel) bırakılan bir konu bir başka ayetinde tefsir edilmiş; keza bir ayette kısaca anlatılan bir mesele bir başka ayette uzun uzadıya izah edilmiştir." (Okuyan, Kur'an Sözlüğü, 2014, s.159)

Mehmet Okuyan'ın Kur'an'ı Kur'an İle Tefsir Metoduna Örnekler

1- Salat Kavramı

Hem Mekki hem de Medeni surelerde en fazla zikredilen lafızlardan biri "salât" kavramı ve türevleridir. Belki de bu nedenle "salat", kavramı üzerinde en çok çalışma yapılan kavramlardan biridir.⁴

Klasik Arapça sözlüklerde kavramın anlamları *dua, tapınma, ibadet, rahmet, istiğfar, bağışlanma dileme, ibadethane/tapınak ve namaz kılma* (Halil b. Ahmet, 1424/2003, II/410-411; İbn Manzur, XIV/465-468) şeklinde sıralanmaktadır.⁵ Kur'an kavramlarının bağlamsal anlamını tespitte çalışan klasik "el-vücüh ve'n-nezâir" tarzı Kur'an sözlüklerinde kelimenin farklı anlamları ile ilgili vecih/anlam sayısının erken dönem eserlerinde az ve sınırlı olduğu, ilerleyen dönemlerde yazılan eserlerde ise vecih sayısında belirgin bir artışın ve anlam genişlemesinin varlığı dikkati çekmektedir. Kur'an'daki kullanımlarına bakıldığında kavramın Allah, melekler, peygamberler ve müminlerle ilgili olmak üzere farklı bağlamlarda kullanıldığı; geçmiş peygamberlerin ibadetlerinin de 'salât' olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır. Nüzul dönemi açısından bakıldığında kavram, hem Müslümanların ibadetleri, hem de Müşriklerin putlar için yaptıkları ibadet şekilleri ve özellikle Kâbe'nin etrafındaki tavafları için de kullanılmıştır. Medine döneminde nazil olan Enfal Suresi'ndeki bu kullanım tarzı, kelimenin müşriklerin tapınmaları için de kullanılabildiğini ve

⁴Bkz: Mesut Okumuş, *Semantik ve Analitik Açından Kur'an'da "Salat" Kavramı*, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/2, cilt: III, sayı: 6, s. 1-30; Hüseyin Güllüce, *Salât Kavramı: Etimolojisi ve Bazı Mülâhazalar*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005, sayı: 23, s. 171-184; H.Mehmet Soysaldı, *Kur'an Semantiği Açısından Salat Kavramı*, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1996, sayı: 1, s. 1-20; Hakan Uğur, *Eski Ahid'deki "Dua" Kavramının Kur'an'daki "Salat" Kavramıyla İlişkisi*, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2008, cilt: VIII, sayı: 2, s. 139-172; Murat Sülün, *Kur'an-ı Kerim'de Salatın Kavramsal Çerçevesi, Sosyal ve Ferdi İşlevleri Açısından Namaz ve Cami -Tartışmalı İlmî Toplantı-, 18-19 Ekim 2008, Üsküdar Belediyesi Altunizade Kültür Merkezi*, 2009, s. 17-46; Yahya Yaşar, *"Es-Salâtü'l-Vustâ" Kavramının Rivayet ve Dirayet Ağırlıklı Tefsirler Bağlamında Metodolojik Tahlili*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013, cilt: XI, sayı: 22, s. 1-42; Aşır Öreç, Tirmizi'nin, Süneninde Ulemanın İhtilaf Ettiğini Haber Verdiği Hadisler (Salat Hadisleri), Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, sayı: 29, s. 171-189; Nuh Savaş, Kur'an'da "es-Salâtü'l-Vustâ", Usûl: İslam Araştırmaları, 2011, sayı: 15, s. 31-52; Ahmet Nedim Serinsu, 33/Ahzâb Suresi 56. Ayeti Çerçevesinde Hz. Peygambere Salât ve Selâm Getirmenin Anlamı, Dinî Araştırmalar, 2001, cilt: IV, sayı: 10, s. 121-140.

⁵Okuyan'ın "Salat" kavramına verdiği manaların ayrıntıları için bkz: Okuyan, *Kur'an Sözlüğü*, s.498-504.

namazdan farklı olarak 'tapınma' manasına geldiğini de göstermektedir. (Okumuş, Semantik ve Analitik Açıdan Kur'an'da "Salat" Kavramı, s. 27)

Salat kelimesi hadislerde de bildiğimiz namaz anlamı dışında "rahmet" anlamında kullanılmıştır: Abdullah İbn-i Ebî Evfâ'nın rivayet ettiği hadise göre: "Babam bana malının sadakasını verdi. Bende onu alıp Hz. Peygambere getirdim. Resulullah (sav); "Allah'ım Ebi Evfâ'nın ailesine (Salli) merhamet et" buyurdu. (Buhari, Zekat:1498; Müslim, Zekat:1078) Ahzap suresi 56. ayette de bu anlamda kullanılmıştır.

Salat kelimesinin geldiği anlamlar ile ilgili mevcut olandan farklı bir şey söylemeyen Okuyan, kavramın geçtiği ayetlerin anlaşılmasında bir farklılık ortaya koymaktadır. Bu yorum farkını ortaya koyarken de daha çok ayetleri birbirlerinin destekleyicisi ve açıklayıcısı olarak kullanmakta ve mevcut yorumlardan farklı olarak yeni yorumlar yapmaktadır.

Maun Suresi'nde "Yazıklar olsun o salat edenlere ki, onlar (yaptıklarını sandıkları) ibadetlerden habersizdirler." (Okuyan, 2015, V/247) Ayetlerinde geçen "salat" kavramını klasik tefsir geleneğindeki müfessirlerden farklı yorumlamaktadır. Tefsirlerde genelde "yazıklar olsun (veyl olsun) namaz kılanlara" ayetinde geçen namaz kılanlar; münafıklar (Mukatil b. Süleyman, 1424/2003,III/527; el-Huvvari, 1990, IV/537; et-Taberi, 1422/2001, XXIV/659; es-Semerkandi, 1413/1993, III/518; et-Tusi, X/416; ez-Zemahşeri, 1418/1998, V/440; İbn Kesir, 1420/1999, VIII/492) olarak yorumlanmaktadır.

Okuyan, Maun Suresi 4. Ayette geçen "musallin" ifadesine "namaz kılanlar" anlamının verildiğini ve bu yüzden çeşitli yorum zorluklarının yaşandığını ifade etmektedir. Maun Suresi'nin Kafirun Suresi'nden önce indirildiğini ve Mekki bir sure olduğu hususunun unutulması gerektiğine dikkat çektikten sonra kınananların Mekke müşrikleri olduğunu söylemektedir. (Okuyan, 2015, V/251)

Maun Suresi'nin ilk ayetlerindeki "dini yalanlamak, yetimi itip kakmak, yoksulu doyurmaya ön ayak olmamak" şeklindeki inanç ve davranış bozukluklarının peşinden gelen "musallin" kelimesinde bu özelliğe sahip olanların kınandığı anlaşılmaktadır. Çünkü surenin 4. Ayetinin başında kullanılan "veyl" kelimesi, Allah'ın kitabını değiştiren, (Bakara 2/79) layık olmayan sıfatları O'na yakıştıran, (Enbiya 21/18) Allah'ı anmadığı için kalbini karartan, (Zümer 39/22) yalancı ve günaha batan, (Casiye 45/7) dindarlarla alay eden, ve yolsuzluk yapan (Mutaffifin 83/1) kişiler için de söz konusu edilen bu kelime daha çok kafirler, (İbrahim 14/2; Meryem 19/37; Sad 38/27; Zariyat 51/60.) müşrikler, (Fussilet 41/6) zalimler (Zuhruf 43/65) ve ilahi kaynaklı bildirimleri, yani hakkı yalanlayanlar (Tur 52/11; Murselat 77/15,19,24, 28,34,37,40,45,47,49; Mutaffifin 83/10) için kullanılmaktadır. Ayette geçen "veyl" kelimesi de bu genel kullanım doğrultusunda değerlendirilmelidir. Allah'a, ahirete ve bütünüyle dini değerlere inanan bir kişinin eksiklikler içerse de yaptığı ibadet için "yazıklar olsun/veyl" denmez. Salat ve musalli kelimelerinin de türetildiği "s-l-y" kökünden gelen kelimelerin kökünde "yaslanmak" anlamını da göz önünde tutan Okuyan, buradan hareketle ayette ifade edilenlerin yanlış yere, şeytana veya dünyaya yaslananlar olduğunu ifade etmektedir. Ayetin başında ki "veyl" kelimesinin "cehennemde bir tabaka" olduğu anlamından da hareketle böyle bir yaklaşımın doğru olduğunu ifade eder. (Okuyan, 2015, V/251)

Ayette ifade edilenlerin, gösteriş yaptıklarını ve samimiyetsiz davrandıklarını söyleyen Okuyan, bu hareketleri sahte ibadet niteliğiyle Mekke müşriklerine ait içi boş görüntüler olarak değerlendirir. Enfal 8/35. Ayeti delil göstererek "musallin"i "salatını ıslık çalmak ve el çırpıktan ibaret tutanlar" olarak açıklar. Müşriklerin bunu ibadet zannıyla yaptığını ve Fussilet 41/26'da belirtildiği gibi Kur'an'ın sesini bastırmak için yaptıklarını söylemektedir.

Diğer müfessirlerden farklı olarak bu ayetlerde kınananların hiçbir şekilde Müslümanlar olamayacağını ifade eden Okuyan, kınananların şeytana ve putlara yaslanan ve içi boş hareketleri ibadet sanan Mekkeli müşrikler olarak niteler. (Okuyan, 2015, V/253)

Okuyan'ın yaptığı bu yorumda yalnız kalmadığını, bu yoruma benzer bir yorumun Maturidi ve kısmen de olsa İbn Aşur tarafından da yapıldığını söylemek mümkündür.

Maturidi (h.333), ayette hem münafıkların hem de kâfirlerin kast edilmiş olabileceğini ifade eder ve her iki ihtimali de ayetlerle destekler. Münafıklar olma ihtimalini riya, tembellik ve gafletin onların sıfatı olduğunu şu ayeti delil kullanarak ifade eder: “Verdiklerinin kabul olmasına engel olan hususlar, özellikle Allah'ı ve Peygamberini inkâr etmeleri, namaza üşenerek gelmeleri ve istemeyerek sadaka vermeleridir.” (Tevbe 9/54) Kâfirler olma ihtimalini de: “Onların Beytullah'taki duaları da ıslık çalmak ve el çırpılmaktan başka bir şey değildir. Ey inkârcular! İnkâr etmekte olduğunuz şeylerden ötürü şimdi azabı tadınız!” (Enfal 8/35) dayanak gösterir. Maturidi, ayette “musallin” kelimesiyle “hudu” ve tezellülün” kinayeten kastedilmiş olabileceğini de ifade eder. Buna göre ayet; “yazıklar/veyl olsun o boyun eğmeyenlere” anlamına gelir. (el-Maturidi, 1425/2004, V/524)

İbn Aşur, “veyl” kelimesinin başındaki “F”nin kendisinden sonrasını kendisinden öncesine bağladığını ifade etmektedir. Surenin tamamının mekki olduğu da göz önüne alındığında “musallin”den muradın “dini yalanlayan, yetimi itip kakan ve yedirilmesine ön ayak olmayanlarla” aynı olduğu aşikârdır. “Veyl” bu sıfatları taşıyanların muhatap olacakları bir kınama ve cezadır. (İbn Aşur, 1984, XXX/566-567)

Okuyan'ın “müsallîn” kavramıyla ilgili düşüncesini dillendirdiği ayetlerden biri de Müddessir 74/43. ayettir. “قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ” “(Suçlular ise şöyle) cevap vereceklerdir: Salat edenlerden değildik.”

Ayetteki “لَمْ نَكُ / lem nekü” ifadesi “değildik, olmadık”, “müsallin” kelimesinin “destek verenler, yaslananlar, ibadet edenler, namaz kılanlar” olarak anlayan Okuyan, ayette geçen “musallin” kelimesinin nasıl anlaşılması gerektiği hakkında gerekçeleri ile birlikte şu yorumları yapar:

a) Genellikle “namaz” ibadeti ile ilişkilendirilen *el-müsallîn* kelimesinin anlam içeriğinde elbette bir tevhid eylemi olarak namaz da vardır. Ancak kelimenin özel olarak “namaz” anlamı vermesi için *ekame*, *yukimu*, *ikamet*, *ekim*, *ekimû* gibi kelimelerle birlikte kullanılması gerekir. Bu nedenle, ayette *müsallîn* sözcüğüyle kastedilen anlam, özel olarak namaz ibadetinden ziyade, namazı da içerecek şekilde bütünüyle tevhid eylemlerini yapanlardır. Bir sonraki ayette ekonomik bir faaliyet yer aldığı için bu ayetteki mesajın bütünüyle bedensel ibadetler olduğunu söylemekte bir sakınca görmemekteyiz. Meseleye bu açıdan bakınca, ayeti “Tevhid üzere Hakk’a yönelenlerden, yani ibadet edenlerden değildik” şeklinde tercüme etmenin çok daha doğru olduğu açıkça ortadadır.

b) Peygamber namaz ibadetini “dinin direği” olarak tanıtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ayeti namazla ilişkilendirmek doğru gözükebilir. Ancak, namazı oluşturan hareketlerin ibadet değeri taşıması için onun inanarak kılınması gerektiği de herkesin malumudur. Çok büyük bir günah da olsa namaz kılmamak, farzıyetini inkâr etmediği sürece kişiyi dinsiz yapmaz. Bu açıdan bakıldığında, ateş azabına atılmanın ilk gerekçesini davranışlarla ilişkilendirmektense, onu inançla ilgili görmek daha doğrudur. Bu nedenle, “müsallîn” kelimesini öncelikle inançla ilişkilendirerek bütün tevhid eylemlerinin sahipleri olarak anlamlandırmak daha doğru bir yaklaşımdır.

Kelimenin kök olarak “yaslanmak, destek olmak” anlamlarından hareketle, ayette kastedilen mesajın, bu kişilerin Yüce Allah’a yaslanmayanlar ve O’nun dinine destek olmayanlar

olduğu da ifade edilebilir. Dünyada Yüce Allah'tan yana olanlar mahşerde cennete, şeytandan yana olanlar da ateşe yaslanacaklardır.

Ayette, cehennemliklerin ateşe atılma gerekçelerinin başına inanç yoksunluğu yerleştirilmiştir. En geniş anlamıyla tevhidden, yani Yüce Allah'tan yana olmamak ve bunun sonucunda inanarak ibadet yapmamak, ateşe atılmanın ilk sebebi olarak itirafa konu edinilmektedir. Dünya hayatında Yüce Allah'ın dinine destek verip ona yaslanmayanlar, mahşerde ateş azabına yaslanmak zorunda kalacaklarını unutmamalıdır. (Okuyan, 2015, III/101)

2- Hz. Peygamber'in Vahiyin Nüzülü Esnasında Acele Edip Dilini Depreştirmesi

Geleneksel tefsir geleneğinde () إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ () فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ () لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ () (Resulüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımlatma Şüphesiz onu, toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et. Sonra şüphelen olmasın ki, onu açıklamak da bize aittir.” (Kıyamet 75/16-19; TDV. Meali, s.576) ayet grubu, ayete ilişkin rivayetler göz önünde bulundurularak şu şekilde tefsir edilmiştir: Hz. Peygamber, gelen vahyi hemen hafızasına yerleştirmek için tamamlanmasını beklemeden diliyle tekrarlıyordu. Allah Teâlâ bu ayetleri indirerek ona vahiy geldiğinde nasıl davranması gerektiğini öğretmiştir. (Bkz. Buhârî, "Tefsîr", sure 75, 2) Bu ayetlerde Yüce Allah üç şeyi kendi üzerine aldığı bildirmiştir: 1. Vahyi hafızalarda ve yazılı olarak toplayıp unutmamasını sağlamak. 2. Vahyi Hz. Peygamber'in okumasını sağlamak, 3. Vahyi açıklamak. (Bkz.et-Taberi, 1422/2001, XXIII/496; er-Râzî, 1981, XXX/223; İbn Kesir, 1420/1999, VIII/278.) Ayrıca 19. ayette vahiy kendisine okunduğunda Hz. Peygamber'in susarak onu dinlemesi emredilmiş, o da böyle yapmıştır. (Buhârî, "Tefsîr", 75; Müslim, "Salât", 148) Bu görüşün dışında farklı bir yaklaşım olarak sadece Râzî, söz konusu ayetlerin tefsirini yaparken Kaffâl'dan şöyle bir yorum aktarmaktadır: “Allah'ın, "Dilini aceleyle depreme" hitabı, Hz. Peygamber'e yapılmış bir hitap değil, aksine bu, O gün insana yaptıkları ve erteledikleri haber verilir. (Kıyamet 75/1) ifadesindeki "insan"a yöneltilmiş bir hitaptır. Dolayısıyla bu, o insana, amellerinin kötü olduğunu haber verildiğinde söylenmiş bir sözdür. Zira ona amel defteri / kitabı gösterilerek, kendisine, "Oku kitabını. Hesap sorucu olarak, bu gün, nefsin sana yeter" (İsra 17/14) denilecek, o da okumaya başladığında, dili, korkunun dehşetinden ve hızlı okumasından dolayı kekeleyecek de, bunun üzerine ona, "Dilini aceleyle kımlatma! Çünkü hikmeti gereği, senin amellerini, senin aleyhine olarak bir araya getirmek ve onları sana okumak bize aittir. Öyleyse, Biz onları sana okuduğumuzda, bütün bu işleri senin yaptığını kabul etmek suretiyle, o okunana uy. Sonra biz, onun durumunu ve cezasının derecelerini açıklarız..." denilecektir.”⁶

Suyuti el-İtkan isimli eserinde, önceki ayetlerle tenasübü zor kurulabilen ayetlerden birinci sırada bu ayeti zikretmiştir. (es-Suyuti, 1993, II/982) Bu zorluktan dolayı olsa gerek *Beyanatu'l-Furkan*'da mesele siyak açısından konu bütünlüğü oluşturma çabasıyla yukarıda zikrettiğimiz Kaffâl'ın görüşüyle paralel ele alınmıştır. Kıyamet Suresi'nin 15. Ayetine kadar Kıyametle alakalı konular ve alay eden bir insanın söyledikleri ile ilgili bilgi, ardından saatle alakalı bilgiler verilmesi, aynı zamanda kıyametle alay eden kişinin bazı mazeretler sunması bilgisinden yola çıkarak 16. Ayette bu mazeret sunanlara Allah'ın “*Sakin ha hükmünle ilgili acele olsun diye dilini depreştirme. Onu toplamakta, okumakta şimdi sadece bize aittir. Onu okuduğumuz zaman sende onu takip et. Sonra o okuduğunuz şeyin açıklamasını yapmakta bizim işimizdir.*” şeklinde hitap

⁶Er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebir*, XXX/223. Said Şimşek tefsirinde Râzî'nin Kaffâl'dan naklettiği görüşü daha tutarlı görmektedir. (Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, Beyan Yayınları, İstanbul 2012, V/353.) Süleyman Ateş ise bu görüşün zayıf olduğunu belirtir. Kur'an başka ayetlerle kendini tefsir etmesi babında Taha 20/ 114'deki “Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan Kur'an'ı acele okumaya kalkma; ‘Rabbim, ilmimi artır’ de” ayeti, buradaki hitabın Hz. Peygamber'e olduğunu güçlendirdiğini belirtir. (Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1988, X/177)

etmesi olarak anlaşılması gerektiği, bu ayetin Hz. Muhammed ile hiçbir alakası olmadığı belirtilmiştir.

Okuyan'a göre ayetin konusu nankör insanların hesap gününde mazeret sunmak isteyen ve kendisini savunmaya çalışanlara melekler tarafından verilen cevaptır. Ayette anlatılan; “*Hükümü acele elde etmek için dilini depreştirme. Şimdi amellerinle ilgili ne var ne yok hepsi toplanıyor ve onları biz okuyacağız sana. Biz onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşuna tabi ol, iyi dinle. Sonra da bu okuduğumuz şeyin ne manaya geldiğini birazdan söyleyeceğiz sana.*” şeklindedir. (Okuyan, III/135) Ayete verilen mealde anlaşıldığı üzere ayette geçen *قُرْآنَهُ* Kur'an kelimesi konu ve bağlam gereği vahiy anlamında “Kur'an” değil “okumak, okunmak” demektir. Ayette sözü edilen durum mahşerde suçlu insanın hakkındaki hükmü veya amel defterini acele elde etme girişimi sonrasında ona verilecek cevaplardan birini oluşturmaktadır. Sonraki ayet olan *فَإِذَا قَرَأْتَ فَاتَّبِعْ* “*okuduğumuzda söylenenlerin doğruluğunu sende itiraf et ve hükme rıza göster*” demek istendiği şeklinde, *ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيِّنَاتَهُ* “*onu açıklamak da bize aittir*” kısmı ise amel defterinde yer alan bilgilerin neyi içermekte olduğu ile ilgili olarak yorumlanmıştır. Ayette sözü edilen beyanın İsra 17/14-15. ayetler dikkate alınarak tefsir edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Zira Ayette “*Kitabını oku; bugün hesap görücü olarak sen kendine yeteceksin*” şeklinde ifade edilmiştir. (Okuyan, III/137) Ayette geçen “Kur'an” ifadesinin “amel defteri” şeklinde anlaşılabilmesi ile ilgili Nahl 16/84,⁷ Rum30/57⁸ ve Mürselat 77/35-36⁹ ayetler delil olarak getirilmiştir.

3- Mekke Müşriklerinin Atalarının Uyarılıp-Uyarılmadığı Meselesi

Yasin Suresi 6. ayette Hz. Peygamber'in uyarıcı misyonuna atıf yapılan *لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ لِبِأُولِهِمْ* (Bu Kur'an,) “ataları uyarılmış”, (buna rağmen) gaflette kalmış bir toplumu uyarman için (indirilmiştir).” Ayetine Mehmet Okuyan bu şekilde meal vermiştir. Genellikle müfessirler, Sebe Suresi 44. Ayeti de dikkate alarak Okuyan'ın “ataları uyarılmış” şeklinde verdiği meal “ataları uyarılmamış” olarak yorumlamışlardır. Söz konusu ayette ihtilafa neden olan *لِنُنذِرَ قَوْمًا* deki *ما* edatına atfedilen anlamla ilgilidir. Müfessirlerin ekseriyeti *ما* edatını *Nafiye (Olumsuzluk)* olarak değerlendirdiklerinden Hz. Muhammed'in ilk muhatap kitlesi olan Kureyş ve çevresindekilere yakın zamanlarda bir peygamber gönderilmemiş olduğuna işaret edildiği kanaatindedirler. (Bkz. Mukatil b. Süleyman, III/81; et-Taberi, 1422/2001, XIX/401;el-Maturidi, 1425/2004, IV/192; er-Râzî, 1981, XXVI/42; Zemahşerî, 1418/1998, V/165; İbn Kesir, 1420/1999, VI/563; Ebussuûd, trs. IV/493; Yazır, 1992, VI/400) Verilen bu mana burada geçen “mâ” kelimesinin olumsuzluk edatı sayılmasına göredir. Okuyan bu şekilde verilen mealde sorun olduğu kanaatindedir. Ayette Mekkelilerin atalarının uyarılmamasından değil, uyarılmışlığından söz edildiğini söyler. Doğrudan olmasa da çağdaşları olan kitap ehli gibi dolaylı olarak hakikatten haberdar edilmiş olmalarına rağmen, ısrarla habersiz gibi görünmeleri kınanmalarına sebep olduğunu vurgular. Delillendirirken ise Necm, 53/36-37 de vurgulanan “Hz. Musa sahifelerinden habersizmiş gibi davranmaları” da aynı şekilde eleştiriye ve kınanmaya konu edildiğini belirtir. Zira Mekkelilerin ve atalarının daha öncede uyarıldıklarıyla ilgili bilgiler Mü'minun 28/83¹⁰ ve Neml 27/68¹¹ de de olduğunu belirtir. Devamında ise “Uyarılan atalar gafil kalmışlarsa bunun hatırlatılması anlamlıdır. Çünkü onların izinden gidenler yedinci ayette de sözü edildiği gibi “çoğunluğu üzerinde azap sözü hak

⁷ وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤَدُّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ “Kıyamet günü her ümmetten bir şahit göndereceğiz; sonra inkâr edenlere ne (özür dilemeleri için) izin verilecek, ne de Allah'ın rızasını kazandıracak amelleri işleme istekleri kabul edilecek.”

⁸ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعذرتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ “O gün zulmedenlere mazeretleri fayda sağlamaz, Allah'ı razı edecek amelleri işleme istekleri de kabul edilmez.”

⁹ Bu, konuşamayacakları gündür. Onlara izin de verilmez ki, özür dilesinler.”

¹⁰ HAKİKATEN, GEREK BİZE, GEREKSE DAHA ÖNCE ATALARIMIZA BÖYLE BİR VAADDE bulunuldu; (fakat) bu geçmiştekilerin masallarından başka bir şey değildir!”

¹¹ And olsun ki, bu tehdit bize yapıldığı gibi, daha önce atalarımıza da yapılmıştır. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.”

Turkish Studies

olanlar"dır. Azap sözü kendileri için hak olan ataların izinden gidilmemesi bu ayette verilmek istenen mesajdır. Bu uyarıya rağmen Mekkelilerin çoğunluğunun atalarının izinden gideceği ve iman etmeyecekleri bir sonraki ayette mucizevî bir şekilde haber verilmektedir." şeklindeki tamamlayıcı bilgiyle görüşünü destekler.

4- "Kün Feyekûn" İbaresini

Kur'an'da toplam sekiz ayette geçen كُنْ فَيَكُونُ diye bilinen yaratılış olayı, "ol / ol" deyince كُنْ feyekunu şeklinde hemen olup bitmek gibi anlaşılmaktadır. Mehmet Okuyan bu ifadenin olup bitmeyi değil, oluşumun başladığını gösterdiğini belirtir. Önce Lafzen şu şekilde delillendirir: feyekunu ifadesinin başındaki fa/fe edatı "ol" emrinden sonra oluşumun hemen başladığına delildir. Yoksa işin olup bittiğini göstermemektedir. Çünkü كُنْ feyekanu fiili süreç bildiren geniş zaman kalıbında gelmektedir. Genelde algılandığı gibi olsaydı, bu fiilin فکان fekan şeklinde geçmiş zaman kalıbında gelmesi gerekirdi. Çünkü sünnetullah denen "Allah'ın yasası" bu noktada tedricilik (aşamalık) esasına göre bir özellik arz etmektedir. (Okuyan, 2015, I/176) Bu lâfzî istidlalden sonra Kur'an'da yüce Allah'ın, her şeyi yaratmada bir süreç ve çeşitli aşamalardan geçtiğini bildiren sittet-i eyyam "altı gün" (Yunus 10/3; Araf 7/54; Hud, 11/ 7; Furkan 25/59; Secde 32/4; Hadid 57/ 4) ifadesini ve bu zaman kavramlarının henüz mahlûkat yaratılmadan öncesi döneme ait olmasının, uzun bir süreç olarak algılanabileceğini söyler. Ayrıca "yaratmaya başlamak" tan söz edilen diğer ayetleri delil olarak sunar. İnsanın yaratılışının da bir süreç halinde gerçekleştiğini beyan eden Secde 32/7,¹² Zümer 39/6¹³ ve İnsan 76/1¹⁴ gibi ayetler, insanın ana rahminde geçirdiği evreler ve kâinatın yaratılış sisteminin süreç dâhilinde oluştuğunu bildiren Fussilet 41/9-12¹⁵ deki ayetlerin bu duruma delil olduğunu vurgular. Okuyan'ın sünnetullah olarak zikrettiği bu örneklerin dışında Hz. İbrahim'in ateşe atılma hadisesinde geçen قُلْنَا يَا قُلُوبَنَا يَا قُلُوبَنَا يَا قُلُوبَنَا "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve selamet ol! Dedik" ayetinde tedricilik kanunundan ziyade tek aşamalı olarak ateşin serin ve selamet olması vardır. Okuyan'ın buna değinmemesi veya bu ayetleri nasıl anlamamız gerektiğini açıklamaması görüşünü zayıflatan unsurlardır.

5- Yüzünü Ekşitip Çeviren Kişi Kimdir?

عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى "Yanuna görmeyen (âma) biri geldi diye yüzünü ekşitti ve sırtını döndü." Ayette ki 'Abese fiili yüzünü ekşitmek, tevellâ fiili ise "arkasını dönmek" demektir. Nüzul sebebi şu şekildedir: Bir gün Resulullah (s.a) Mekke'nin ileri gelenlerine İslâm'ı tebliğ ediyor ve onları ikna edebilmek için oldukça gayret sarf ediyordu. Bu sırada bir âmâ olan Hz. İbn Ummu Mektum (r.a) çıkagelerek, Resulullah'tan (s.a.) İslâm hakkında bilgi vermesini istedi. Resulullah

¹² الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ "O ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı. İnsanı yaratmaya da çamurdan başladı".
¹³ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظِلْمَاتٍ ثَلَاثَ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ
 O, sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan eşini var etti. Sizin için hayvanlardan (erkek ve dişi olarak) sekiz eş yarattı. Sizi annelerinizin karnında bir yaratılıştan öbürüne geçirecek üç (kat) karanlık içinde oluşturuyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk (mutlak hâkimiyet) yalnız O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde, nasıl oluyor da haktan döndürülüyorsunuz?"

¹⁴ "İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti."

قُلْ أَنْتُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ (وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيٍّ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ
 أَيَّامٍ سِوَا لِلْسَّائِلِينَ (ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ (فَفَضَّلَهُنَّ سُبْحَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَى فِي
 De ki: "Siz mi yeri iki günde (iki evrede) yaratamı inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir." O, dört gün içinde (dört evrede), yeryüzünde yükselen sabit dağlar yarattı, orada bolluk ve bereket meydana getirdi ve orada rızık arayanların ihtiyaçlarına uygun olarak rızıklar takdir etti. Sonra duman hâlinde bulunan göğe yöneldi; ona ve yeryüzüne, "İsteyerek veya istemeyerek gelin" dedi. İkisi de, "İsteyerek geldik" dediler. Böylece onları, iki günde (iki evrede) yedi gök olarak yarattı ve her göğe kendi işini bildirdi. En yakın göğü kandillerle süsledik ve onu koruduk. İşte bu, mutlak güç sahibi ve hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir."

Turkish Studies

(s.a) ise, İbn Ummu Mektum'un araya girmesinden hoşlanmayarak yüzünü çevirdi ve bu olay üzerine de Abese Suresi nazil oldu. (el-Vahıdı, trs. s.252)

Müfessirlerin neredeyse tamamına göre görme engelli bir sahabî daha önce başlamış bir tebliğ faaliyetinin arasına girince Hz. Peygamber yüzünü ekşitmiş ve arkasını dönmüştür. Okuyan ise bu yorumu benimsemediğini belirtir. Öncelikle Müddessir 22-23'te hem عَبَسَ *abese* hem de “arkasını dönmek” anlamındaki *edbera* kelimelerinin geçtiğini, Kuran'da iki kez geçen عَبَسَ *abese* fiilinin bir yerde Velid b. Muğira'ya, diğer yerde Hz. Peygamber'e nispetini isabetli görmez. (Okuyan, 2015, IV/111) Devamında ise şu yorumu yapar: ‘Abese Suresi iniş sırasına göre 23. Sırada ki Necm Suresinin hemen sonrasındır, yani 24. sıradadır. Bu durumda 'Abese Suresinin ilk iki ayetindeki zamirlerin ait olduğu şahsı Necm'de aramak yanlış değildir. Hatta eğer bir sorun varsa, zamirin ait olduğu kelimeyi orada aramak bir zorunluluktur. Buna göre Necm/33-42. Ayetlerde haktan yüz çeviren bir tipten söz edilmekte ve 33. Ayette bu kişinin ilk özelliği tıpkı 'Abese de olduğu gibi tevellâ fiiliyle ifade edilmektedir.¹⁶ Kaynaklarda belirtildiğine göre bu şahıs da Müddessir de olduğu gibi Velid bin Muğira'dır. جَاءَهُ *câehu* cümlesindeki “*hû*” zamirini Hz. Peygamber'e götürecek bir durum ve imkân yoktur. Zamir Velid b. Muğira'ya gitmektedir. Hz. Peygamber'in yanında onunla konuşuyorken görme engelli sahabe yanlarına, yani bu kişinin yanına gelmişti. Bu nedenle yüzünü ekşitip arkasını dönmüştü. Sonraki ayetten itibaren uyarılan Hz. Peygamber'dir. فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى “ona dönüp itibar ediyorsun” ayetinde öğüt alabilecek kişiyi bırakıp kibirli ve hatırlı Mekkelilere yönelen kişinin Hz. Peygamber olduğunda hiç şüphe yoktur. (Okuyan, 2015, IV/112-115) Bu nedenle Hz. Peygamber Yüce Allah tarafından uyarılmak durumunda kalmıştı. Demek ki Hz. Peygamber burada bir içtihat hatası yapmıştı ve bu nedenle de uyarılmıştı.

6- “Uyumlu Eşler”

وَكَوَاعِبُ أُنثَرَابًا “(orada) birbirleriyle uyumlu eşler (vardır).” Okuyan Nebe Suresi 33. ayete verdiği bu mealle geleneksel tefsir anlayışı ve bu anlayışın yansıdığı çoğu meallerden farklı bir anlam vermiştir. Mealinde dişi erkek ayrımı yapmadığı gibi meallerde yaygın olarak kullanılan “tomurcuk göğüslü kızlar” ifadesini de kullanmamıştır. Bu görüşünü şu şekilde gerekçelendirmiştir: “Biz söz konusu kelimenin (كَوَاعِبُ) “kaliteli, değerli” anlamını tercih ederek, cenneti hak eden erkek veya kadın herkesin ödülü olabilecek “harika eşler” anlamına gelebilecek kanaatindeyiz. Çünkü bu kelimenin dişisi de erkeği de aynı kalıpta gelmektedir; anlam özellikle cinsiyet içerikli olarak kadınları nitelendiren bir anlama sıkıştırılmamalıdır. Cennetliklere verilecek ödüllerin sıralandığı başka bir pasajda ve etrâb kelimesinin nitelendirdiği (عربا) kelimesi vardır. Vakıa 56/37'de geçen ‘urub’ kelimesine “sevgi dolu” anlamı verilince, (كَوَاعِبُ) sözcüğünün benzer bir anlamda kullanıldığını düşünmek hatalı olmasa gerektir. Bu nedenle söz konusu kelimeyi “kaliteli, değerli” anlamında yorumlamak diğer tercihlere göre ve Kur'an kullanımları doğrultusunda daha doğru görülmelidir.

Sad 38/52'de geçen أُنثَرَابُ *etrâb* kelimesi ise âlimlerimizin de tercihi doğrultusunda “yaşıt, denk, uyumlu” anlamlarına gelmektedir. Bu kelimenin tıpkı (كَوَاعِبُ) ve (حور) gibi dişili ile erkeği aynıdır; birlikte kullanıldığı isimlere denkliği ifade eder... Bu eşlerin mahiyetini dünyevi yorumlarla algılamak ve tarif etmek mümkün değildir. Bunlar cennete gidilince hakikati kavranabilecek eşler olarak kabul edilmek durumundadır. Özellikle bu tamlamaya “genç kızlar” anlamını verip de ayetin mesajını ve cinsiyet ayrımı yapmadan bütün müminleri kapsayan içeriğini, daraltmamak gerekmektedir.” (Okuyan, 2015, IV/46-47) Okuyan yapmış olduğu bu yorumda delil olarak kullandığı “urub” kelimesinin siyakında gelen (فَجَعَلْنَاهُمْ أَنْكَارًا) ayetlerinde geçen هُنَّ zamiri ile ilgili bir yorum zikretmemiştir. Oysa burada tamamen eşlerine tutkun dişilerden bahsedilmektedir. Ayrıca müfessirlerimiz “urub” kelimesine “sevgi dolu” anlamından ziyade غنجات, العاشقات, المتحبيبة gibi tutku derecesinde sevgi ile bağlı, aşık, cilveli gibi kadınsı özelliklerin

¹⁶ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى “Gördün mü şu adamı ki sırtını döndü?”

vurgulandığı manalar vermişlerdir. (Bkz. et-Taberi, 1422/2001, XXII/324; el-Maturidi, 1425/2004, V/27; İbn Kesir, 1420/1999, VII/531; es-Semerkandi, 1413/1993, III/316)

7- Cennetliklerin Meşguliyeti

Klasik Tefsir Geleneğinde لِسْعِيهَا رَاضِيَةً “çabalarından hoşnutturlar” ifadesi “dünyada yapılan işler” olarak anlaşılmıştır. Buna göre, dünyada yapılan güzel ameller sebep, bunun karşılığı olarak ahirette nimetler içerisinde bulunmak ise sonuçtur. (Bkz. et-Taberi, 1422/2001, XXIV/334; el-Maturidi, 1425/2004, V/544; er-Râzî, 1981, XXXI/155; Zemahşerî, 1418/1998, VI/364; İbn Kesir, 1420/1999, VIII/386; Ebussuûd, trs. V/524; Alûsî, trs., XXX/114; Yazır, 1992, IX/171; İbn Aşur, 1984, XXX/299)

Okuyan, bu izah tarzının yanlış olmadığını ancak ayet grubunu önceki ayet grubuyla karşılaştırıp yorumlandığında, maksadın dünyadaki çalışmalarla değil, ahiretle ilgili olduğunun anlaşılacağını vurgular. Görüşünü ise Kur'an'ın diğer ayetleriyle şu şekilde delillendirir:

Cennette çeşitli meşguliyetler olacaktır; ancak bunlar sahiplerini yormayacaktır. Hicr 15/48¹⁷ ve Fatır 35/35'te¹⁸ “cennettekilerin orada hiçbir şekilde yorulmayacağı” beyan edilmektedir. Yorgunluktan söz edilmemesi, işin olmayışından değil, huzur verici oluşundandır. Kişi huzur bulduğu ve zevk aldığı işlerden yorulmaz. Üstelik bu işler bir ödül olarak verilmişse, yorgunluğun sözü bile edilmez. Yasin 36/55'te¹⁹ belirtildiğine göre, o gün cennetliklerin meşguliyetleri nimetler içinde yaşamak şeklinde olacaktır. (Okuyan, 2015, V/57)

8- Mücrim Kavramı

Okuyan'a göre kavramları anlamaya gayret ederken de onların Kur'an bütünlüğü içerisinde nasıl ve hangi anlamlarda kullanıldığına bakmak gerekir. Kavramları ele alışına örnek olarak mücrim kavramını verebiliriz.

Okuyan, öncelikle sözlüklerdeki anlamı ele alır: Mücrim kelimesi, *c-r-m* kökünden türetilen bir isimdir ve özet olarak “günah, cürüm veya suç işlemek” anlamına gelmektedir. *el-mücrimîn*, “suç işlemeyi hayat tarzına dönüştüren veya suçu savunan kişiler” demektir.

Mücrim'in kelime anlamını belirttikten sonra, onların özelliklerini sıralamaya başlar: Mücrimler, sürekli günah veya suç işleyenlerdir. Kur'an'da zikredildiğine göre mücrimler “*af kapsamı dışında bırakılmışlardır.*” (Tevbe 9/66) Bu insanlar, “*yüzü korkudan ve dehşetten dolayı moraranlar, körleşenler*” şeklinde tanıtılmakta ve azabın muhatapları olarak sunulmaktadır. (Taha 20/102)

Bunların, “*başları eğik ve mahcup bir şekilde diriltilecekleri*” (Secde 32/12) ve “*kendilerinden intikam alınmasını gerektirecek şekilde suç işleyenler oldukları*” anlaşılmaktadır. (Secde 32/22) Ayrıca mücrimlerin, “*azabın içerisinde çok uzun süre kalacakları*” (Zuhruf 43/74) çünkü “*Müslüman olmayı değil, teslim olmamayı tercih ettikleri*” belirtilmektedir. (Kalem 68/35)

Mücrimler, şımarık Karun özelinde “suçlular” şeklinde tanıtılmakta, bunlar için mahşerde günahları nedeniyle sorgulama ihtiyacı bile hissedilmeyeceği beyan edilmektedir. (Kasas 28/78) Öyle anlaşılıyor ki bunlar, insanların en azgınları arasında yer almaktadırlar. Nitekim günahları nedeniyle sorgulanmayacak bu kişilerin, simalarından tanınacakları ifade edilmektedir. (Rahman 55/39-41)

¹⁷ Onlara orada hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır.”

¹⁸ “O (Rab) ki lütfuyla bizi asıl oturulacak yurda (cennete) yerleştirdi. Artık orada bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de orada bize bir usanç gelecektir.”

¹⁹ “Elbet cennet ehli o gün, keyif veren bir meşguliyet içinde olacak”

Toplumda mücrimler, bozgunculuk yapan liderler ve kendini aldatanlar, (En'am 6/123) cinsel sapkınlık yapanlar, (A'raf 7/80-84) hakkı istemeyenler, (Enfal 8/8) Allah'a karşı yalan iftira edenler, (Yunus 10/17) insanlara inanç özgürlüğü tanımayanlar (Taha 20/70-73) ve insanları yoldan saptıranlardır. (Şu'ara 26/99) İnanç ve inananlar bağlamında düşündüğümüzde bunlar müminlere gülen, onların yanına gittiklerinde onlarla alay eden, bu alaycılık sonrasında kafadarlarının yanına keyifle ve eğlenerek dönen, inananları gördüklerinde onlara sapıklık ithamında bulunan (Mütaffifün 83/29-33) kimselerdir. (<http://www.envarulkuran.com/muddessir-suresinin-tefsiri-38-48-ayetler/> 11.12.2015)

Görüldüğü gibi Okuyan, "mücrim" kavramını Kur'an'ın bütünlüğü ve birbirini açıklayıcı özelliği çerçevesinde ele almış ve bir kavramın bütün yönleriyle ele alınışının güzel bir örneğini sunmuştur. Aslında ayetlerin bu şekilde birbirini açıklamasının en önemli yönlerinden birine Yüce Allah şu ayetiyle işaret etmektedir: "Böylece suçluların/mücrimlerin yolu belli olsun diye ayetleri iyice açıklıyoruz." (En'am 6/55)

9-İçkinin Haram Kılınması

Okuyan'ın Kur'an'ı Kur'an ile tefsir ederek tefsir geleneğinden farklı olarak yorumladığı meselelerden birisi de içkinin yasaklandığı ayetlerdir. Okuyan'a göre, içkinin yasaklanmasında ne tedricilik ne de nesh vardır. İçki hakkında dört ayet nazil olmuştur: Nahl 16/67, Bakara 2/219, Nisa 4/43 ve Maide 5/90. İçki hakkında nazil olan ilk ayet Nahl 16/67. Ayettir. Ve bu ayette hüküm yoktur. Sadece verilen rızıklardan nasıl istifade edildiğini haber verir.

Her bir ayet kendine özgü bir durumu ifade etmektedir. Hatta içki içmek bu konuda nazil olan "Sana alkol ve kumar hakkında soruyorlar. De ki: "Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için birtakım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından büyüktür..." (Bakara 2/219) ile haram kılınmış ve yasaklanmıştır. Ayette geçen "ism" kelimesini daha önce nazil olan "De ki: "Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmedeği bir şeyi Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır." A'raf 7/33 ile açıklamaktadır. A'raf Suresi 33. Ayette "ism/günah" haram kılındığına göre, Bakara Suresi 219. Ayette de "içki ve kumarda da "ismun kebir/büyük bir günah" varsa demek olur ki bunlar da yasaklanmıştır. (<https://www.youtube.com/watch?v=LODn79J9sQg>, 05.01.2016.)

İmam Maturidi de Bakara 219. ayeti açıklarken, görüşlerden biri olarak zikrettiği yoruma göre, içkinin bu ayet ile haram kılındığını söyler ve A'raf 7/33. ayeti delil olarak zikreder. İçkinin Maide 5/90-91 ayetlerle haram kılındığını ifade eden görüşlere de yer verir. (el-Maturidi, 1425/2004, I/161)

El-Cessas da Bakara 2/219 için, bu ayet eğer kendisinden başka ayetler de indirilmemiş olsa dahi içkinin yasaklanması için yeterli olurdu ifadesini kullanır ve A'raf 7/33. ayeti delil gösterir. (el-Cessas, 1412/1992, II/3)

es-Semerkandi (h.373) içkinin Bakara 2/219. ayetle yasaklandığını söyleyenlerin görüşlerini gerekçeleriyle birlikte nakleder. Gerekçe olarak da içkinin "ism/günah" olarak nitelendirilmesi ve günahın ise A'raf 7/33 ile yasaklanmış olmasıdır. (es-Semerkandi, 1413/1993, I/203)

Okuyan, Nisa 4/43. Ayette içkinin haram oluşuna ilave olarak içkili iken namaza yaklaşmanın da haram edildiğini, bunun namaz dışında içki içebilirsiniz anlamına gelmediğini ifade etmektedir. Çünkü Nisa Suresi, Bakara Suresi'nden sonra inmiştir. İçki de zaten Bakara 2/219'la yasaklanmıştır. (<https://www.youtube.com/watch?v=LODn79J9sQg>, 05.01.2016)

Okuyan, içki hakkında en son indirilen Maide 5/90. ayeti içkinin haram kılındığı ayet olarak değil, içkinin haramlığının yeniden vurgulandığı ayet olarak yorumlamaktadır. Burada bir

Turkish Studies

ayetin başka bir ayetle taban tabana zıt bir durumu yoktur. Tedricen de yasaklama yoktur. Sadece daha önce zaten yasaklanan bir eylem şeytanın pis işleriyle ilişkilendirilerek ondan uzak durulması bir kez daha hatırlatılmıştır. (<https://www.youtube.com/watch?v=gzffIoMpbv90>. 05. 01.2016)

SONUÇ

Kur'an'ı kendi bütünlüğü içerisinde anlama çabası olarak nitelendirebileceğimiz Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etmenin önemi yadsınamaz. Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri görünüşte rivayet tefsirinin bir unsuru olarak kabul edilmesine rağmen, aslında çoğu zaman müfessirlerin dirayeti ile ortaya konan bir metodolojidir. Mehmet Okuyan hafız olmasından kaynaklanan Kur'an'a olan vukufiyetini bu metodolojiyle Kur'an'ın anlaşılmasında kullanmıştır. Birçok tefsirden de yararlanmış olsa da Kur'an'ı, Kur'an'ın kendi düşünce sistemi içinde anlama çabası daha belirgin olarak durmaktadır.

Okuyan'ın eserine yazmış olduğu ön sözden anlaşıldığı kararıyla kendisini böyle bir metodolojiye sevk eden saikin ümmetin önemli bir bölümünün Kur'an'ı hakikatlerin ortaya çıkartılmasında Hz. Peygamber'in yaptığına aksine Kur'an'a başvurmanın ihmal edilmesidir. Dolayısıyla Okuyan, Kur'an'ın bir bütünlük içerisinde ele alınmadığı kanaatinde dir.

Mehmet Okuyan'ın yazmış olduğu "Beyanatu'l-Furkan" isimli eserinden faydalanarak vermiş olduğumuz örnek yorumlar, daha ziyade geleneksel tefsirden ayrıştığı yönlerdir. Tefsiri dikkatlice incelendiğinde özellikle kıyamet kopma anından cennet ve cehenneme varma sürecine kadar yaptığı analizler oldukça doyurucu ve dikkat çekicidir. Fakat bütün bu görüşleri bir makale sınırları inceleme imkânı yoktur.

Okuyan yapmış olduğu yorumlarda bazen siyak bütünlüğünü bazen de sureler arası anlam bütünlüğünü yakalama çabası içerisinde olmuştur. Telif ettiği tefsirinin tamamını bu usul üzerine bina ettiğini söyleyebiliriz. Hiç şüphesiz bu kavram analizlerini yapmak görüldüğü kadar kolay değildir. Gözden kaçan bazı hususların olması her zaman ihtimal dâhilindedir. Bu bağlamda Okuyan'ın vardığı sonuçlar tartışmasız kabul edilecek anlamına gelmemelidir. Bu gerçeği zaman zaman kendisi de tefsirinde vurgulamıştır. Yapmış olduğu tenkitlerde oldukça yapıcı ve dikkatli bir üslup benimsediğini söyleyebiliriz.

Okuyan, ele aldığımız örneklerde de görüldüğü gibi, genel kabul gören birçok yorumun, Kur'an'ın kendi iç bütünlüğü içerisinde değerlendirildiğinde farklı anlaşılabilirliğini ortaya koymuştur. Ortaya konulan bu yeni yorumların sıhhati meselesinin, ilim ehlinin tenkitlerine açık olduğunu belirtmemiz gerekir. Yapmış olduğumuz bu çalışmadaki temel amacımız yapılan bu yorumların sıhhatini ortaya koymaktan ziyade kullanılan yönleme dikkat çekmektir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yay. İstanbul 1996,s.43.
 el-Alusi, Şihabuddin Mahmud, *Meani'l Kur'an*, Dar İhyau't Türesi'l Arabi, Beyrut ts. (I-XXX).
 Aydın, Muhammed, *Rivayet Tefsiri' Kavramı ve Kur'an'ın Kur'an ile Tefsiri: Eleştirel Bir yaklaşım*, Sakarya Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 20 {2009/2}.
 Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1988. (I-XII).
 el-Cessas, Ebu Bekir Ahmed b. Ali, *Ahkamu'l Kur'an*, (Tahkik: Muhammed Sadık Kamhavi), Beyrut 1412/1992, (I-V)
 Ebussuûd, Muhammed el-İmadî, *İrşâdu'l-akli's-Selîm*, Mektebetü'r-Riyad, Riyad trs.
 Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, (Çev. Alparslan Açıkgenç), Ankara 1987, s.30-31;
 Albayrak, *Kuran'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yay. İstanbul 1996.

- Halil B. Ahmet, *Kitabu'l-ayn*, (Tahkik: Abdulhamit Hindevi), Daru'lKütubu'lİlmiyye, Beyrut 1424/2003. (I-IV)
- el-Huvvari, Hud b. Muhakkem, *Tefsir'u Kitabi'llahi'l-Aziz*, Dar el-Ğarbu'l İslami, Beyrut 1990. (I-IV)
- İbn Kesir, Ebu'l Fida İsmail b. Ömer, *Tefsiru'l Kur'an'il Azim*, (Tahkik: Sami b. Muhammed Sellame), Dar Taybe, Riyad 1420/1999. (I-VIII)
- İbn Manzur, Cemaluddin b. Muhammed b. Mükrim, *Lisanu'l-Arab*, Dar Sadır, Beyrut trs. (I-XV)
- İbn Teymiyye, Takiyyüddin, *Tefsir Usulüne Giriş*, (Çeviri Yusuf IŞICIK), Esra yayınları, İstanbul 1997.
- el-Maturidi, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mansur, *Te'vilatu Ehli's Sunne*, (Tahkik Fatıma Yusuf el-Haymi), Risale, Beyrut, 1425/2004,(I-V).
- Mukatıl, b. Süleyman, *Tefsiru Mukatıl b. Süleyman*, (Tahkik Ahmet Ferit) Dar Kutubü'l İlmiye, Beyrut 1424/2003.
- Okumuş, Mesut, *Semantik ve Analitik Açından Kur'an'da "Salat" Kavramı*, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004/2, cilt: III, sayı: 6, s. 1-30
- Okuyan, Mehmet, *Beyanatu'l-Furkan*, Kıraat yayınları, İstanbul 2014, (I-V).
- _____ *Çok Anlamlılık Bağlamında Kur'an Sözlüğü*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Öztürk, Mustafa, *Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri: Bir Mahiyet Soruşturması*, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2008.
- Pak, Zekeriya, (Editör: Mehmet Akif Koç), *Tefsir El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2014
- er-Râzî, Fahrüddin, *et-Tefsîru'l-Kebir*, (Mefâtîhu'l-Gayb), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1981.
- es-Semerkandi, Ebu'l Leys Nasır b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim, *Bahr'ul Ulum*, (Tahkik: Camiatu'l Ezher) Dar Kütubu'l İlmiyye, Beyrut 1413/1993, (I-III).
- es-Suyuti, Ebi'l-Fadl Celaleddin Abdurrahman b. EbiBekrel-İtkan *fi ulumi'l Kur'an*, Daru ibn Kesir, Beyrut 1993.
- Şimşek, Sait, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*, Beyan Yayınları, İstanbul 2012.
- et-Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *el-Camiu'l-Beyan an Te'viliyi'l-Kur'an*, (Tah. Abdullah b. Abdî'l Muhsin et-Turki) Dar Hacer, Beyrut 1422/2001.(I-XXVI)
- El-Vahidi, Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali Ebu'l-Hasan, *Esbabu'n-Nüzul*, El-Mektebetü's-Sekafiyye, Beyrut trs.
- Yazır, Elmalı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul 1992, (I-X).
- ez-Zemahşeri, Carullah Ebi'l Kasım Mahmud b. Ömer, *el-Keşşaf an Ğavamidu't Tenzil ve uyunu'l Ekavil fi Vucuhi'l Te'vil*, Mektebetü Abikan, Riyad 1418/1998. (I-IV)

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Abay, A. & Yaşar, Y. (2016). "Kur'an'ın Kur'an İle Tefsirinde Yeni Yaklaşımlar: Mehmet Okuyan Örneği / New Approaches in Interpretation the Qur'an with Qur'an: Example of Mehmet Okuyan", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/7 Spring 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9204, p. 1-16.